

РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ

УДК 377.8

Лук'янова Л. Б.,

доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України,
директор Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України

ЗАКОНОДАВЧА БАЗА ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД

У статті висвітлений міжнародний досвід формування законодавчої бази забезпечення освіти дорослих, яка має тривалу історію, вирізняється системністю, наступністю і притаманними особливостями. Акцентовується увага на тому, що важливою складовою неперервної освіти впродовж життя є освіта дорослих, подальший розвиток якої вимагає розроблення нових підходів її правового регулювання. Важливою передумовою підготовки такого законопроекту є вивчення міжнародного досвіду, зокрема досвіду Франції. Результати його осмислення можуть бути корисними при розробленні відповідного законодавства в Україні. Охарактеризовано систему освіти дорослих Франції, представлену трьома групами освітніх установ.

Ключові слова: освіта дорослих, освіта впродовж життя, законодавче забезпечення, система освіти.

В статье освещен международный опыт формирования законодательной базы обеспечения образования взрослых, которая имеет длительную историю, отличается системностью, преемственностью и присущими особенностями. Акцентируется внимание на том, что важной составляющей непрерывного образования в течение жизни является образование взрослых, дальнейшее развитие которой требует разработки новых подходов ее правового регулирования. Важной предпосылкой подготовки такого законопроекта является изучение международного опыта, в частности опыта Франции. Результаты его осмысления могут быть полезными при разработке соответствующего законодательства Украины. Охарактеризована система образования взрослых Франции, представленная тремя группами образовательных учреждений.

Ключевые слова: образование взрослых, образование в течение жизни, законодательное обеспечение, система образования.

The article covers the international experience of legislative provision of adult education, which has a long history, is characterized by systematic, continuity and peculiarities. It is emphasized that the education of adults is an important component of lifelong education, the further development of which requires the development of new approaches to its legal regulation. An important prerequisite for the preparation of such a bill is the study of international experience, in particular the experience of France. The results of his comprehension may be useful in developing the relevant

legislation in Ukraine. Characteristics of the education system of adults in France, represented by three groups of educational institutions. The system of adult education throughout their lives. Some of its provisions can be used in the elaboration of the Law of Ukraine on adult education. It is shown that formulating policy in the field of adult education, European countries are paying more attention not only to their economic expediency, whose role is determined by the labor market, but also increases the importance of the socio-cultural component, since education becomes the determining factor for both professional and personality development. In the near future will play a leading role for the effective inclusion of people in society.

Key words: *adult education, life-long education, legislative provision, education system.*

Постановка проблеми в загальному вигляді. Загальноцивілізаційні зміни кінця ХХ - початку ХХІ століття, прискорення соціально-культурних змін як на глобальному, так і на локальних рівнях, зростання тривалості життя суттєво позначилися на усвідомленні значення освіти дорослих у сучасному соціумі. Доцільність її розвитку є загально визнаним фактом, оскільки технологічний, соціокультурний, економічний прогрес переважної більшості країн забезпечений освітою дорослих. Соціальне значення освіти дорослих посилюється сучасною демографічною ситуацією, характерною нині для європейських країн; своєрідністю соціально-політичного середовища, у якому повноцінний розвиток особистості можливий лише за умови активної участі в мінливих суспільних процесах, швидкої адаптації до культурної, етнічної та мовної різноманітності.

Новий тип економічного розвитку, притаманний сучасному соціуму, спонукає громадян неодноразово впродовж життя змінювати соціальний і професійний статус, постійно навчатися й перенавчатися, підвищувати кваліфікацію. Це означає, що інформація, знання, а також мотивація щодо їх постійного оновлення й навички, необхідні для цього, стають вирішальним чинником цивілізаційного розвитку, ефективності й конкурентоспроможності в будь-якій діяльності, а отже, важливим чинником суверенітету та національної безпеки кожної країни.

У міжнародних документах ЮНЕСКО зазначено, що розвиток освіти дорослих має здійснюватися комплексно у рамках освіти упродовж життя, яка визначає її цілі та масштаби, й охоплює увесь спектр - від початкової грамотності до професійної підготовки і неперервного професійного навчання.

Освіта дорослих як відносно самостійний соціальний інститут, має власний вектор розвитку, тісно пов'язаний з іншими інститутами суспільства й здійснює випереджувальний вплив на всі інші сфери життєдіяльності суспільства: економіку, політику, науку, право, безпеку, ідеологію та ін. Освіта дорослих є чинником, який забезпечує безпосередній розвиток особистості й визначає шляхи перебігу та оновлення цього процесу.

Усвідомлення феномена освіти дорослих потребує зусиль представників

фундаментального знання про людину - філософів, культурологів, антропологів, соціологів, економістів та ін. Адже потреба навчатися впродовж життя за своїм змістом відображає набагато більше, аніж просто економічну потребу, ОСКІЛЬКИ освіта дедалі виразніше відіграє ключову роль у забезпеченні стабільності, динамічного розвитку суспільства, його громадянської, професійної, побутової сфер.

Головними споживачами освіти дорослих є окрема особистість з її конкретними освітніми запитами, соціальні інститути, суспільство загалом. Освіта дорослих має наскрізний характер і здійснюється в межах загальної середньої, професійно-технічної, вищої, післядипломної освіти, професійного навчання на виробництві, перепідготовки людей з особливими потребами, освітніх програм для літніх людей та людей тимчасово позбавлених волі. Це зумовлює необхідність адаптувати освітню систему і надати їй гнучкості за всіма параметрами (місце, час і терміни навчання, різноманітність програм, рівні сертифікації тощо), а також застосування особливих технологій навчання, прийнятних для дорослих. Ураховуючи зазначене, необхідно здійснити масштабні і цілеспрямовані заходи, що забезпечать розбудову національної системи освіти дорослих.

У багатьох документах Європейського Союзу йдеться про те, що освітні системи мають пристосуватися до нових реалій ХХІ ст., а "неперервна освіта повинна стати головно політичною програмою громадянського суспільства, соціальної єдності і зайнятості" [3]. Неперервна освіта покликана вийти за рамки, прийняті у розвинених країнах, зокрема підвищення кваліфікації, перепідготовка або просування кар'єрними сходами. Вона має відкрити можливості для всіх, висуваючи при цьому різні цілі: надання другого або третього шансу в житті, задоволення прагнення до знань і краси або удосконалення й розширення підготовки, безпосередньо пов'язаної з вимогами професійної діяльності разом із практичною підготовкою [2].

Важливою складовою неперервної освіти впродовж життя є освіта дорослих, що набуває дедалі більшого значення в європейському та світовому просторі. Формуючи політику у сфері освіти дорослих, країни Європейського Союзу на початку ХХІ ст. значно більше уваги приділяють не лише її економічній доцільності, роль якої визначається ринком праці, але й підносять її соціально-культурне значення. Освіта стає визначальним чинником не тільки професійного, але й особистісного розвитку.

У декларації Гамбурзької всесвітньої конференції ЮНЕСКО зазначено, що "Освіта дорослих - це ключ у ХХІ століття". Проблема розвитку дорослих визначена як "проблема номер один" на міжнародному рівні на зустрічах "Великої вісімки" (Освіта в змінюваному світі. Заключний документ зустрічі міністрів освіти "Великої вісімки", Токіо, 2000 р.).

У цьому зв'язку особливого значення набуває законодавча база освіти дорослих. Так, у 2000 р. у Дамаску (Сирія) відбулося засідання Міжнародної ради з освіти дорослих, де представниками 704 недержавних організацій, які працюють у сфері освіти дорослих, із країн Африки, арабських держав, Азії,

Карибського басейну, Європи, Латинської та Північної Америки було прийнято Декларацію "Заклик до дій у сфері грамотності й освіти дорослих для усіх". У процесі реалізації цієї декларації відбулися численні заходи з метою покращення якості освіти дорослих, удосконалення законодавства у галузі реалізації права громадян на освіту впродовж життя.

У документах європейських самітів зазначено, що освітні системи мають пристосуватися до нових реалій XXI ст., а "безперервна освіта повинна стати головною політичною програмою громадянського суспільства, соціальної єдності й зайнятості". Так, за розрахунками учених, збільшення середньої тривалості освіти дорослого населення лише на один рік у довгостроковому вимірі призводить до економічного зростання на 3,7% та підвищення прибутків на душу населення на 6 %. Проте освіта і навчання дорослих виходять далеко за межі соціально-фінансової сфери, зокрема, підвищення кваліфікації, перепідготовка або просування дорослих по службі. Неперервна освіта відкриває можливості для всіх, висуваючи при цьому різні цілі - надання другого або третього шансу в житті, задоволення прагнення до знань і краси або удосконалення й розширення підготовки, безпосередньо пов'язаної з вимогами професійної діяльності, разом із практичною підготовкою.

Отже, формуючи політику в сфері освіти дорослих, європейські країни дедалі більше уваги приділяють не тільки її економічній доцільності, роль якої визначається ринком праці, але й підносять значення соціально-культурної складової, оскільки освіта стає визначальним чинником як професійного, так і особистісного розвитку. У найближчому майбутньому, як стверджують фахівці, освіта відіграватиме провідну роль для ефективної "включеності" людини у суспільство (socialinclusion).

Слід зауважити, що переважна більшість європейських країн мають нормативні акти щодо законодавчого врегулювання освіти дорослих, де визначено її цілі, принципи й механізми державної підтримки, основні суб'єкти, їх 'права й обов'язки, способи координації дій різних провайдерів освітніх послуг, а також принципи та схеми отримання коштів з бюджету. Наприклад, у Норвегії "Акт про освіту дорослих" набув чинності ще у 1976 році; у Німеччині діють відповідні земельні закони; першою на пострадянському просторі Закон про освіту дорослих прийняла Естонія. Тобто, сприймаючи гамбурзький символ як програму дій, більшість країн Європи вже активно використовують "ключ у XXI століття".

Відтак, **метою** статті є окреслення деяких найбільш важливих аспектів світової законодавчої бази освіти дорослих на основі зарубіжного досвіду.

Виклад основного матеріалу. Для ефективної реалізації неперервної освіти й, зокрема освіти дорослих, формується законодавча основа, що передбачає відповідальність держави, підприємців, територіальних громад і громадських організацій за підтримку професійного і особистісного розвитку громадян, визначає порядок фінансування цієї діяльності, атестаційні вимоги. У більшості європейських країн прийнято підзаконні акти щодо механізмів нормативно-правового урегулювання освіти дорослих, якими визначено її цілі,

принципи й механізми державної підтримки, взаємодію між основними суб'єктами освітнього процесу, їхні права і обов'язки, способи координації між різними провайдерами ОСВІТНІХ послуг, а також принципи та схеми отримання коштів з бюджету. Наприклад, у Норвегії "Акт про освіту дорослих" набув чинності ще у 1976 р., у Німеччині діють відповідні земельні закони. На пострадянському просторі Закон про освіту дорослих першою прийняла Естонія. Тобто, керуючись гамбурзьким символом, більшість країн Європи вже активно користуються цим потужним "ключем у XXI століття".

У Концепції розвитку освіти дорослих в Україні (2011 р.) наголошується на необхідності визнання освіти дорослих на державному рівні як невід'ємної складової національної системи освіти й розроблення нових підходів її правового регулювання, насамперед на необхідності підготовки проекту Закону України "Про освіту дорослих" [1, с. 2].

Важливою умовою підготовки такого законопроекту є вивчення, узагальнення та систематизація міжнародного досвіду, його осмислення й виявлення перспективних напрямів, які можуть бути адаптовані в Україні. Це дозволить цілісно враховувати інтереси суспільства загалом і кожної особистості зокрема.

Франція має тривалу історію та багаті традиції у сфері освіти дорослих, відображені у відповідному законодавстві. Отже вивчення досвіду цієї країни є доцільним.

Слід зазначити, що перші правові акти щодо освіти дорослих було видано у Франції ще наприкінці XVIII ст. Однак освіта дорослих загалом не була предметом законодавчого регулювання аж до XX ст. У ХІХ ст. приймалися важливі акти, але вони стосувалися лише окремих аспектів освіти дорослих.

На сьогоднішній день у країні існує детально розроблена система правових актів, які регулюють різні напрями освіти дорослих. Важливим аспектом, який регламентується цими правовими документами, є взаємовідносини держави, підприємців і громадян. Водночас і сама система освіти дорослих країни, і законодавча база, що регулює цей освітній напрям, перебувають у процесі неперервного розвитку і перетворень.

Одним із перших законів, що унормовував сферу освіти дорослих у Франції, був Закон Дебре "Про соціальне просування", прийнятий у 1959 р., який дозволяв центрам освіти організувати вечірні курси для дорослих і надавав можливість робітникам здобувати професійну підготовку, яка з 1966 р. стала національним обов'язком, прийнятим на рівні уряду країни.

У 1968 р. було укладено угоди Гренеля [4]. Провідними цілями цих угод стали: задоволення потреб підприємств у кваліфікованій робочій силі; задоволення особистіших прагнень щодо індивідуального розвитку; подолання нерівності в освіті. Результатом попередніх перемовин і підписання цих угод стало укладання Національної міжгалузевої угоди (ANI) від 9 липня 1970 р. [8]. Це була перша угода щодо професійної освіти, яка заклала законодавчі підвалини для спільного керування соціальними партнерами системою неперервної освіти і ввела професійну освіту у сферу трудового права.

Таким чином, у зв'язку із зростаючими потребами в освіті дорослих і пропозиціями теоретиків неперервної освіти Франції було здійснено підготовку роботи, що сприяла розробленню й прийняттю одного із перших у світі законів про неперервну освіту.

Найбільш вагомим сектором неперервної освіти Франції є *неперервна професійна освіта* (FPC), що забезпечується великою кількістю організацій і установ з різним статусом. Неперервна професійна освіта регулюється частиною шостою Трудового кодексу, проте його положення стосуються також посадових осіб і фахівців з охорони здоров'я, пов'язаних із неперервним професійним розвитком.

Важливою подією для країни стало прийняття у липні 1971 р. *Закону №71-575 Про організацію професійної неперервної освіти*, відомого як закон Делора. У Законі зазначено, що неперервна професійна освіта є національним обов'язком. Текст Закону включає вісім розділів, які описують і встановлюють організації, відповідальні за навчання, розкривають принципи професійного навчання і удосконалення, форми допомоги тим, хто навчається, визначає суб'єктів у фінансуванні неперервної освіти і т.д.

Закон сприяв створенню цілої системи інститутів для розвитку неперервної професійної освіти. Цілісність їх діяльності забезпечує міжміністерський комітет під керівництвом прем'єра, заступником якого є міністр освіти.

Іншим фундаментальним аспектом розвитку освіти дорослих у 1970-х рр. стало законодавче вирішення питання щодо фінансування неперервної освіти дорослих. Закон 1971 р. зобов'язував роботодавців брати участь у фінансуванні неперервної професійної освіти, визначив роль держави у фінансуванні підготовки робочих та інших категорій зайнятого населення.

Так, витрати на освіту мали здійснюватися за рахунок підприємств (якщо там працює понад 10 працівників) у розмірі 0,80% від фонду заробітної плати. Загалом було створено ринок освітніх послуг, орієнтований на попит і пропозиції. Дотепер у Франції неперервна освіта фінансується переважно за рахунок підприємств, і щорічні видатки на неї складають до 30 млрд. євро [7].

У 1973 р. Міністерством національної освіти Франції було прийнято відповідні дії щодо розвитку мережі неперервної освіти дорослих. Зокрема було створено: об'єднані центри з підготовки викладачів для дорослих і керівників дорослих (CUFFA); центри керівників з неперервної підготовки (AFC); об'єднання навчальних закладів (GRETA); впроваджено посади уповноважених академій з неперервної роботи (DAFCO).

У лютому 1984 р. набув чинності *Закон №84-130 Про реформу неперервної професійної підготовки з відповідними змінами до Трудового кодексу*, відомий як закон Ріго [6]. Закон розширював право на індивідуальну відпустку для навчання, урегульовував ведення перемовин з професійної підготовки у відповідних професійних установах або на підприємствах, посилюючи роль виробничої ради у питаннях, що стосуються підготовки.

Важливим для освіти дорослих Франції став 1989 р. Країна розпочала впровадження програми "Комекс", спрямованої на включення неперервної професійної освіти в систему міжнародного співробітництва. ВІД 10 липня 1989 р. освіта дорослих у Франції визнана однією із трьох головних складових національної системи освіти.

У липні 1990 р. було ухвалено *Закон щодо контролю та якості підготовки у навчальних організаціях* [12], мета якого полягала у переформатуванні ринку праці підготовки на моральних засадах. Закон давав право проводити кваліфікацію організацій з підготовки через Професійне бюро кваліфікації установ неперервної підготовки (OPQFC).

Францію можна вважати однією з перших європейських країн, яка почала формувати законодавчу базу щодо ідентифікації, визнання і оцінювання результатів неформальної та інформальної освіти. Перші французькі ініціативи з цього питання було прийнято ще у 1985 р. із запровадженням системи реєстрації компетентностей, мета якої полягала у сприянні роботодавцям і працівникам з ідентифікації в оцінюванні професійних компетентностей, а також сприянні професійного зростання особистості.

Закономірним продовженням цієї ідеї було прийняття у липні 1992 р. *Закону Про визнання професійних знань* [5], що надавав право отримувати свідоцтво про професійну освіту на основі оцінки неформальної освіти і попереднього навчання. Такі нововведення означали фактичне визнання формальної, неформальної та інформальної освіти як рівноцінних підсистем освіти дорослих, що відіграють активну перетворюючу роль в соціально-економічному і культурному розвитку суспільства.

20 грудня 1993 р. було прийнято Закон, спрямований на реформування фінансування професійної підготовки. Відповідно до цього Закону було спрощено процедуру отримання відпустки для навчання або проведення досліджень, а також встановлено принцип "капітального часу підготовки", котрий дозволяє працівникові у робочий час відвідувати заходи з підготовки, включені до навчального плану підприємства.

Загалом у законодавчому полі Франції існує 6 видів навчальних відпусток для дорослих [13]: 1. Неоплачувана, як правило, відпустка для загальної, культурної і професійної підготовки, що має відношення до соціальної і економічної діяльності або підготовки до екзаменів. Збільшується кількість фірм, які оплачують цей вид відпустки. 2. Оплачувана освітня відпустка для особистих або професійних цілей зі збереженням заробітної плати і можливістю отримати гранти. 3. Робоча освітня відпустка оплачується за певних умов, переважно надається працівникам профспілок для участі у спеціальних семінарах. 4. Викладацька відпустка надається тим, хто готується проходити навчання з повним навантаженням у фірмах, школах або професійних інститутах. 5. Молодіжна відпустка надається особам молодше 25 років. 6. Відпустка для молоді надається кваліфікованим робітникам віком до 20 років для короткотермінової підготовки тривалістю не більше 200 годин.

Прийнятий у травні 2004 р. Закон № 2004-391 [9] встановив право на

професійну підготовку упродовж життя. Він зрівняв права роботодавців та робітників щодо вибору видів навчальної діяльності, надає працівникам більше

більшу наочність і прозорість проблем навчання.

На особливу увагу заслуговує Закон № 2009-1437 від 24 листопада 2009 р. *Про профорієнтацію та професійну підготовку упродовж життя*, за яким відбулося оновлення змісту професійної підготовки та розширення функцій спільних органів щодо збору коштів (ОРСА).

У 2014 р. набув чинності *Закон №2014-288 Про професійну підготовку, зайнятість та соціальну демократію* [10], що уможливив впровадження низки заходів, передбачених Національною міжпрофесійною угодою про реформу професійної підготовки, ухваленої головними соціальними партнерами 14 грудня 2013 р. Зокрема Закон встановлює персональний навчальний рахунок, який замінить DIF (індивідуальне право на освіту), починаючи з 1 січня 2015 р. На відміну від останнього він належатиме кожній людині упродовж усього її професійного життя, навіть у випадку безробіття.

Основним структурним елементом *системи неперервної професійної освіти* дорослих у Франції є об'єднання навчальних закладів ГРЕТА (GRETA). У 1990 - 1998 рр. Міністерство національної освіти Франції видало декрети про організацію і функціонування цих установ. Водночас було видано й інші декрети, зокрема про роль освіти дорослих в державних службах; чисельні циркуляри з питань персоналу, який працює у сфері освіти дорослих. Було опубліковано національну "Хартію якості". Міністерство видало циркуляр з розвитку практики роботи з дорослими.

У центрах мережі ГРЕТА функціонують три основні види освітніх програм: формальні освітні курси, індивідуалізоване навчання і навчання у формі навчальних одиниць. Освітні програми, що надає ГРЕТА, охоплюють провідні сфери професійного ринку праці і відповідають потребам дорослих людей, які прагнуть підвищити свій професійний рівень, кваліфікацію або офіційно підтвердити уже набуті знання і вміння .

Неперервність освіти дорослих у ГРЕТА забезпечується відповідними рівнями професійної кваліфікації: V рівень - аналог Сертифіката про професійну придатність (CAP) або Сертифіката професійних знань (BEP); IV рівень - аналог Атестації зрілості або Сертифіката професійних знань (BEP); III рівень - аналог Сертифіката старшого інженера-техніка (BTS), Диплома про закінчення Технічного Університету (DUT) або Свідоцтва про закінчення першого циклу вищого навчального закладу; II рівень - аналог Свідоцтва про закінчення другого циклу вищого навчального закладу.

Надзвичайно велику роль у розбудові системи освіти дорослих відіграє Національний Інститут освіти дорослих у Нансі, який розпочав свою діяльність 14 жовтня 1963 р. Місія Інституту полягає у здійсненні досліджень у сфері освіти і навчання дорослих та поширенні принципів й методів навчання дорослих серед професорсько-викладацького складу і кадрів різних галузей економіки.

Загалом освітня діяльність і курси дають можливість виокремити шість типів навчання дорослих відповідно до цілей. Зокрема це:

- 1) навчання, що уможливує перекваліфікацію, готує до нової роботи;
- 2) підготовче навчання для тих, у кого немає виробничої кваліфікації;
- 3) адаптувальне навчання для осіб, які шукають першу або нову роботу;
- 4) навчання, що забезпечує просування у кар'єрі;
- 5) оновлення і удосконалення знань (загальне і спеціальне навчання);
- 6) навчання, що забезпечує підготовку до майбутньої професійної діяльності.

Отже у системі освіти дорослих Франції можна виокремити три групи освітніх установ, які відрізняються рівнями вимог до якості освіти:

1. Система загальної та вищої освіти, де здійснюється жорсткий нагляд держави за виконанням стандарту. Загальнодержавний характер дипломів, централізований прийом на роботу, зокрема викладачів, узгодження з муніципальними органами управління кандидатур визначаються загальнодержавними стандартами. Головним критерієм якості в цих сферах залишається державний знанневий стандарт. Широко розвинена і система сертифікації, прив'язана не тільки до виробництва, але і до роботи у сфері освіти.

2. Освітні установи з професійної підготовки, які самостійно вирішують, за якими спеціальностями необхідна підготовка і перепідготовка у даному регіоні (ці установи посідають одне з провідних місць у системі освіти дорослих Франції). В установах існує гнучкий підхід до організації занять: вони проводяться в робочий та позаробочий час у вигляді сесій від двох днів до декількох тижнів. Форми та методи навчання ґрунтуються на врахуванні особливостей контингенту, в деяких випадках заняття проводяться за індивідуальними програмами.

Ці навчальні заклади об'єднані в Національну Асоціацію з професійного навчання, в яку входять понад 200 центрів та університетів з усіх регіонів країни. Навчання в центрах здійснюється за загальнонаціональним і міжнародним програмами, програмами, створеними безпосередньо в центрах і університетах. Підготовка відбувається практично за усіма спеціальностями народного господарства (близько 500). У центрах працюють викладачі, які мають великий практичний досвід роботи на підприємствах та пройшли педагогічну і методичну підготовку взаємодії з дорослою аудиторією.

3. Особлива група центрів та університетів, які реалізують соціально значущі освітні проекти загальнокультурного напрямку: курси іноземних мов, краєзнавчі та фольклорні клуби, клуби за інтересами, спортивні об'єднання. Ці установи існують за рахунок плати споживачів, підтримки муніципальних влад та допомоги спонсорів.

Висновки. Закони, що діють у правовому полі освіти дорослих, можна умовно об'єднати у дві групи. Перша - це законодавства, засновані на цілісному й конкретизованому сприйнятті цієї освітньої сфери. Наприклад, "Закон про освіту дорослих", прийнятий у США в 1966 році, Естонії у 1993 р., (нова версія

2009 р.), Норвегії у 2009 р.; "Закон про освіту і навчання дорослих" (Республіка Косово, 2001); "Закон про подальшу освіту та навчання" (Велика Британія, 2001); це законодавства, в яких освітня практика, як предмет врегулювання, не підпадає у сферу застосування інших законів. Наприклад, "Закон про неформальну освіту дорослих" - 1998 р., оновлений у 2010-2011 рр., "Закон про вищі народні школи" у Данії; "Декрет про урядові субсидії освіти дорослих" (Швеція, 1991); Закон "Про фонд "Освіта дорослих" (Ліхтенштейн, 1998); "Закон про приватні заклади професійної підготовки", що регламентує освіту дорослих, який набув чинності у Канаді в 2003 році та ін.

Водночас, слід зазначити, що в окремих країнах законодавство у сфері освіти дорослих є надзвичайно потужним, розгалуженим і поєднує обидві групи законів. Наприклад, у Фінляндії діють Закон і Указ про професійне навчання дорослих (1998 р.), Закон про неформальну освіту дорослих, що набув чинності у 1998 р. та оновлений у 2010-2011 рр.; Закон і указ про добровільну просвітницьку діяльність (1998 р.), а також Закон про матеріальну підтримку в системі навчання дорослих (2000 р.), Закон і указ про професійну підготовку вчителів для дорослих (2003 р.). У Данії також система освіти дорослих регулюється сукупністю законодавчих актів. Так у 1985 р. набув чинності один із перших законів "Закон про освіту робітників", що врегулює освіту дорослих у країні. Окрім цього у країні діють "Закон про освіту для дорослих іммігрантів" (1986), "Закон про спеціальну освіту для дорослих" (1991), Закон "Про оплачувану відпустку для навчання" (1992 р.). У 1993 р. в країні було прийнято Закон "Про освіту для дорослих та подальше навчання". Декілька законів було розроблено урядом країни спеціально для матеріальної підтримки і заохочення дорослих до освіти і навчання, зокрема, "Закон про допомогу для освіти дорослих" (1989).

ЛІТЕРАТУРА

1. Лук'янова Л.Б. Концепція розвитку освіти дорослих в Україні / Лариса Борисівна Лук'янова. - Ніжин: ПП Лисенко М.М., 2011. - 24 с.
2. Образование: Сокрытое сокровище: Доклад Международной комиссии по образованию для XXI века, представленный ЮНЕСКО. - Издательство ЮНЕСКО. - 1996- [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <http://www.ifap.ru/library/book201.pdf>
3. Обучение взрослых: учиться никогда не поздно // Коммюнике Комиссии Европейских Обществ, Брюссель, 23 октября 2006 года. КОМ (2006) 614 окончательный [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <http://www.google.com.ua/url?sa=t&source=web&cd=1&ved=0CB>
4. Accords de Grenelle [Электронный ресурс]. - Режим доступа: https://fr.wikipedia.org/wiki/Accords_de_Grenelle
5. Alidation des acquis de l'experience [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <http://gretametehor.com/formations/index.php>
6. Code de l'Education de la France. Partie legislative [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <https://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT0000060>
7. Formation continue en France [Электронный ресурс]. - Режим доступа: https://fr.wikipedia.org/wiki/Formation_continue_en_France
8. Juillet 1970, premier ANI sur la formation permanente [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <http://www.clesdusocial.com/9-juillet-1970-premier-ani-sur-la-formation>

9. LOI n 2004-391 du 4 mai 2004 relative a la formation professionnelle tout au long de la vie et au dialogue social [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000000613810&>

10. LOI n° 2014-288 du 5 mars 2014 relative a la formation professionnelle, a l'emploi et a la democratie sociale (1). - [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do;jsessionid=FC8534>

11. Loi n° 71-575 du 16 juillet 1971 portant organization de la formation professionnelle continue dans le cadre de l'education permanente (1) [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do;jsessionid>

12. LOI no 90-579 du 4 juillet 1990 relative au credit-formation, a la qualite et au contrle de la formation professionnelle continue et modifiant le livre IX du code du travail (1) [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT>

13. Tanguy L. L'Enseignement professionnel en France. Des ouvriers aux techniciens, PUF, Paris, 1991.